

Nr 51.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1917 kl. 8 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 8 kap. 8 § strafflagen.

Närvarande: herrar Petersson i Lidingö villastad, Lindhagen*, Gezelius, Stårner, Alexanderson, Dahl*, von Sydow*, Tisell*, Klefbeck*, Fant, Gustafsson i Örebro*, Karlsson i Fjäl, Borg, Holmdahl, Rehn och Lindqvist i Kosta-

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 245, hava herrar *Ernst Hage, Magnus Bengtsson, K. Lundberg, C. O. Johansson, Rikard Eronn, Christian Ericson, C. Winberg, Ivar Vennerström, K. W. Skareen, Thure Widlund, Fabian Månsson, J. Henry Erikson, Emil Molin, Carl Lindhagen, N. A:son Berg, G. Fr. Lundgren, O. W. Stenudd* och *Axel Lindström* hemställt, att riksdagen för sin del må besluta, att 8 kap. 8 § strafflagen erhåller följande lydelse:

»Om stämpling till förräderi, som i 6 § omtalas, så ock om uppmaning till sådant förräderi eller försök att annorledes därtill förleda gälle i krigstid, vad i 2 och 3 §§ sagt är.»

Till stöd för sin hemställan hava motionärerna anfört följande:

»Strafflagens 8 kapitel innehåller i sin första och huvudsakligaste del lagstadganden om förräderi. Dess 8 paragraf lyder för närvarande som följer: § 8. Om stämpling till förräderi, som i 6 § omtalas, så ock om uppmaning till sådant förräderi eller försök att annorledes därtill förleda, gälle vad i 2 och 3 §§ sagt är.

*Motionärernas
motivering.*

Av de i denna § åberopade paragraferna lyder § 6:

Svensk man, som

1) till främmande makt förräder krigsfolk eller andra invånare i riket, eller land, stad, fästning, pass eller annan försvarspost, tyghus, magasin, vapen- eller proviantförråd, fartyg, krigskassa eller annat dylikt, som tillhör riket eller makt, som med detta i krig förbunden är, eller något sådant, i förräddlig avsikt, förstörer eller fördärvar; eller

2) förleder rikets eller med detta förbunden makts krigsfolk att till fienden övergå eller till uppror eller annan trolöshet; eller

3) i förräddlig avsikt hindrar användandet av rikets eller med detta förbunden makts krigsfolk mot fienden; miste livet eller dömes till straffarbete på livstid.

§§ 2—3 lyda:

§ 2. Har stämpling till förräderi, som i 1 § sagt är, blivit gjord, utan att förräderiet till försök kommit, då skall anstiftare av stämplingen dömas till straffarbete från och med sex till och med tio år, eller, där faran ringa var, från och med två till och med sex år. Deltagare i sådan stämpling varde dömd till straffarbete i högst sex år.

§ 3. Har någon muntligen inför menighet eller annan folksamling, eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, uppmanat eller annorledes sökt förleda till förräderi, som å 1 § sagt är, dömes, när ingen straffbar verkan följde, till straffarbete i högst sex år. Samma lag vare om den, som annans skrift utspritt eller utsprida låtit, att därmed komma sådant förräderi åstad.

Som synes kvalificerar lagen på två ställen av § 6 (i slutet av mom. 1 och i mom. 3) begreppet förräderi genom tillägget, att handlingen för att kunna straffas enligt detta kapitel skall hava skett *i förräddlig avsikt*. Det i början av mom. 1 förekommande ordet 'förråda' har uppenbart samma betydelse. Vad denna betydelse innebär framhålles särdeles klart i professor Hagströmers föreläsningar över den allmänna svenska straffrättens speciella del, där det sid. 227 heter:

'Därigenom uteslutas i dessa fall sådana handlingar, som gärningsmannen företagit i god avsikt, och även sådana, i vilka gärningsmannen handlat i oberättigad avsikt, men utan avsikt att skada fosterlandet eller gagna fienden, t. ex. om en leverantör spränger ett förrådshus i luften för att undgå ansvar för underslev, eller om någon undertrycker en framryckningsorder för att spara en honom närstående person, som befinner sig i den ifrågavarande truppavdelningen.'

Det är alltså *avsikten* och den ensam som i dessa fall gör handlingen till enligt lagens mening förrädisk, och enligt vår mening måste man enligt ett ofrånkomligt analogislut på samma sätt uppfatta mom. 2. Nu ligger emellertid faran nära, att man i politiskt upprörda eller eljest reaktionära tider skall söka utnyttja ej blott mom. 2 utan ock mom. 3 av § 6 samt framför allt den sig till § 6 hänförande § 8 för att på detta sätt drabba handlingar, vilka icke alls gått ut på att skada fosterlandet eller gagna en främmande makt utan förestavats av bästa uppsåt, men vilka samhällets maktägande anse farliga. Utan att alls ingå på någon diskussion av domarmaktens beslut vilja vi blott framhålla, att åtal för landsförräderi även på senare tid förekommit. Först och främst erinrar man sig självfallet ett ytterst uppmärksammat åtal från förra våren, men även tidigare har ett dylikt försök förekommit, i det hantverkaren Ola Vinberg år 1908 åtalades enligt förräderikapitlet jämfört med tryckfrihetslagen.

Det är självklart i hög grad upprörande, om genom åtal, eventuellt ock genom en fällande dom åtminstone i lägre instans, förrädarens med all rätt allmänt avskydda namn åsättes en person, som blott utför politiska handlingar, vilka från den nuvarande samhällsordningens synpunkt anses brottsliga — för övrigt kanske icke ens det — men som ej på minsta sätt velat skada fosterlandet utan fast hellre gagna det. En särskild omständighet förtjänar här att uppmärksammas. Det kan nämligen paradoxalt nog bli så, att ej de ur strafflagens synpunkt mest uppenbart brottsliga handlingarna av här ifrågavarande art åtalas enligt förräderiparagrafen utan tvärtom de minst uppenbart brottsliga. Förräderikapitlets straffbestämmelser anses nämligen på vissa håll — om med rätt eller orätt skall ej här diskuteras — drabba handlingar, vilka eljest ej äro straffbara. Vill man nu åtkomma en handling, som ej eljest är underkastad ansvar enligt strafflagen, men möjligt kan tänkas åtkomlig enligt förräderikapitlet, så ligger frestelsen nära till hands att väcka åtal enligt detta kapitel med bortseende av lagens krav på förrädisk avsikt som förutsättning för straffbarhet. Exempelvis kan man tänka sig, att, om en person i en kritisk tid som den närvarande uppmanar till en fullt laglig strejk, en alltför nitisk åklagare kan komma att åtala den uppmaning som landsförrädisk, emedan strejken tros t. ex. hämma vapenfabrikationen. Då nu förräderikapitlets straffskalor både juridiskt och moraliskt äro vida strängare än andra strafflagskapitels, så kan det hända, att en uppmaning till fullt laglig strejk blir åtalad och kanske dömd efter ett vida strängare lagrum än en klar uppmaning till myteri eller dylikt, ty för att åtkomma denna senare handling behöver man

ju ej tillgripa förräderikapitlet, utan kan åtnöja sig med 10 kap. 14 § strafflagen.

En sådan användning av förräderikapitlet som den här antydda öppnar ock stora möjligheter till missbruk av häktningsrätten, vilkens utövning även därförutan givit anledning till de allvarligaste farhågor. Då ju förräderikapitlets straffstadganden äro mycket stränga, kan ett åtal enligt dessa vida lättare än ett annat giva domstolen anledning till häktningsbeslut. På detta sätt kan en oskyldig nödgas tillbringa flera månader i rannsakningshäkte och en slutligen dömd få sin fängelsetid utökad. Allra värst är, att på detta sätt en riksdagsmans okränkbarhet ytterst lätt kan trädas för nära, ty flera av förräderikapitlets paragrafer röra sig ju i motsats till 10:14 om brott, som enligt gängse praxis kallas 'grövre', och har en riksdagsman en gång häktats enligt en sådan paragraf, får han lätt sitta kvar, även om paragrafen till sist ej finnes tillämplig. Vidare kan ju lätt ett försök göras att med hänvisning till en förräderidom i lägre instans beröva riksdagsman hans mandat.

Särskilt upprörande blir ett sådant missbruk av förräderiparagraferna därigenom, att de hittills enligt alla sakkunnigas enhälliga mening ansetts blott äga tillämplighet i krigstid. Till styrkande härav tillåta vi oss anföra ett utdrag ur en utredning av juris professor Vilhelm Lundstedt i Uppsala, vilken tidigare tjänstgjort som tillförordnad professor i straffrätt.

Tillämpningen av S. L:s 8 kap. 6 § 2 o. 3 mom. förutsätter, att vårt land befinner sig i krigstillstånd eller står inför utbrottet av ett krig med främmande makt. Skälen för detta påstående äro följande:

6 § ingår i raden av stadgandena 4—12 §§ angående militäriskt landsförräderi, stadganden vilka — om man till en början bortser från den ifrågasvarande 6 § — alldeles otvetydigt utgå från den förutsättningen, att Sverige befinner sig i krigstillstånd, eller att i varje fall krigstid råder i landet. Rent formellt framgår detta icke lika otvetydigt av 6 §. Det skulle emellertid redan a priori på grund av stadgandets plats vara synnerligen överraskande, om detsamma ens till någon del skulle vara tillämpligt alldeles oberoende av en förestående krigsmöjlighet. Hur i detta avseende förhåller sig, ger stadgandets förhistoria fullkomligt klart vid handen. Det är lagkommitténs förslag till straffbalk, 9 kap., som bildar grundvalen för vår gällande strafflags bestämmelser angående förräderibrotten. Innehållet i nuvarande § 6 återfinnes här i 4 § av nämnda kap., som hade följande lydelse:

'Den, som i krigstid

1:o) till fienden förråder krigsmanskap, land, stad, fästning, pass eller annan försvarspost, tyghus, magasin, vapen- eller proviantförråd, skepp, krigskassa eller annan staten tillhörig egendom, eller i förrädlig avsikt något sådant förstörer eller fördärvar; eller

2:o) förleder krigsmanskap att till fienden övergå, eller till uppror eller annan trolöshet; eller

3:o) uppsåtligt hindrar användandet av rikets egna eller hjälptrupper emot fienden;
miste livet.'

Motiven utmärka, att det här vore frågan om ett brott mot staten medelst 'fiendens understödjande i ett redan mot staten utbrutet krig.'

I lagberedningens därpå följande förslag till straffbalk (9 kap. 7 §) bortföll orden 'i krigstid', samtidigt som första mom:s 'fienden' ändrades till 'främmande makt', men i de båda senare momenten bibehölls liksom i gällande strafflag ordet 'fienden'.

Det är sålunda med ändringen från lagkommitténs stadganden blott 1 mom., som undergått någon modifikation. De båda övriga momenten förutsätta fortfarande krigstid i landet, d. v. s. — såsom ju också uttryckligen framgår — att landet redan har en fiende. Angående åter första momentet i dess lydelse efter lagberedningens förslag och den gällande strafflagen, är det alldeles uppenbart, att man med den berörda modifikationen i uttryckssättet i jämförelse med lagkommitténs förslag ingalunda kunnat avse ett uppgivande av förutsättningen, att landet skulle stå inför krigisk förveckling med visst annat land, utan blott velat utmärka, att de i momentet avsedda handlingarna — på grund av sin beskaffenhet — måste betraktas såsom brottsliga, också innan det hunnit så långt, att den främmande makten formellt kan betraktas såsom fiende. Utan lagberedningens kortfattade motiver är det alldeles uppenbart, att man ej velat åstadkomma någon verklig ändring i sak. I varje fall är det höjt över allt slags tvivel, att 2:a och 3:dje momenten för sin tillämpning förutsätta, att krigiska förvecklingar avancerat så långt, att en viss främmande makt kan formellt betecknas såsom Sveriges fiende. För lekmannen liksom för den vid lagtolkning mycket ovane juristen kan visserligen tvekan uppstå i avseende å andra momentets båda senare alternativ angående förledande 'till uppror eller annan trolöshet'. Man tänke sig emellertid hos en lagstiftare under senare hälften av 19:de århundradet en sådan fullkomlig brist på system, att han i ett §-moment, vilket uttryckligen till sin huvudsakligaste del måste avse krigstid, och vilket har sin plats i en §, som också

till huvudsaklig del måste avse krigstid, och som i sin tur har sin plats mitt ibland stadgarden, vilka blott kunna tillämpas i krigstid, att han sålunda kort och gott under straffbestämmelser, vilkas drakoniska karaktär blott kan förklaras genom de med straffet avsedda handlingarnas — på grund av krigisk förveckling — särskilda farlighet för landet, även skulle hänföra en eller annan — fullkomligt godtyckligt vald — handling, företagen i fredstid. Innebörden i de båda alternativen i 6 § 2 mom. är uppenbarligen, att brottslingen skall ha förlett det krigsfolk, vars övergång till fienden på grund av förledande vore en möjlighet, 'till uppror eller annan trolöshet', med andra ord, att samtliga alternativen i momenten hava till förutsättning, att krigsfolket står emot en fiende. Liksom denna mening avgjort framträder såsom den enda rimliga vid en granskning av stadgandet såsom sådant i dess helhet och jämfört med de övriga stadgandena angående militäriskt landsförräderi, blir meningen i fråga den enda möjliga, sedan man tagit del av stadgandets nyss berörda uppkomsthistoria.

Prof. Lundstedt övergår därpå till att diskutera § 8 och vänder sig mot tankegången, att om också brotten i nyssnämnda moment förutsätta krigstillstånd eller förestående krigsutbrott, så skulle stämplingen kunna tänkas försiggå på tidigare stadium. Emellertid kan, säger han, ingenting vara oriktigare än en dylik tankegång. Stämplingen såsom avslutat brott — till skillnad från den s. k. komplotten i 3 kap. 5 o. 6 §§ strafflagen — är en brottsfigur, som i svensk straffrätt blott återfinnes vid förräderibrotten. Utanför dessa har lagstiftaren nöjt sig med att vid sidan av det fullbordade brottet blott straffa handlingar, som i avseende på brottets fullbordan hunnit fram till försök. På grund av förräderibrottens farlighet har lagen i vissa fall sett sig nödsakad att straffa icke blott handlingar, som avancerat så långt, att de kunna rubriceras såsom försök i straffrättslig mening, utan även handlingar, i vilka den förrädiska avsikten objektivt icke tagit sig ett så kraftigt uttryck som försöksbrottet, utan blott hunnit avsätta verksamhet på det förberedande stadium, som av lagstiftaren karaktäriseras som stämpling. Lika litet som de av lagen uppställda speciella förutsättningarna för huvudbrottet kunna undvaras vid försöksbrottet, lika litet kunna de tänkas borta vid stämplingsbrottet. Lika väl som försöksbrottet måste kunna tänkas bliva — under det detsamma begås — slutfört till fullbordat brott, likaväl måste den möjligheten vara tänkbar vid stämplingen. Med andra ord, då det i 8 § talas om stämpling till förräderi, som i 6 § omtalas, så avses en förberedelse, som måste kunna omedelbart fullföljas till det i 6 § beskrivna brottet. D. v. s. stämpling till förräderi-

brott efter 6 § 2 och 3 mom. förutsätter — alldeles så som tillämpningen av dessa moment — antingen krigstillstånd eller så nära förestående krig, att brottet utföres till förmån för en främmande makt, som redan kan betecknas som landets fiende. En motsatt uppfattning skulle leda till antagande av ett — med hänsyn till de objektiva förutsättningarna — i jämförelse med 6 § fullkomligt nytt brottsområde, vilket det emellertid är alldeles uteslutet att finna konstituerat genom 8 §:s 'stämpling till förräderi som i 6 § omtalas'. Att stämplingen i förevarande avseende — d. v. s. i avseende å krigstillstånd eller förestående krigsutbrott med viss främmande makt såsom nödvändiga förutsättningar för brottets begående — är fullt överensstämmande med försöksbrottet, framgår dessutom dels av den höga straffskalan i det av 8 § anvisade lagrummet, 2 §, dels ock av formuleringen av detta senare stadgande: 'har stämpling till förräderi, som i 1 § sagt är, blivit gjord *utan att förräderiet till försök kommit*', en formulering som uppenbarligen utgår från att stämplingen alltid måste kunna tänkas fullföljd till försök och sålunda även till fullbordat brott, något som för övrigt även med nödvändighet måste följa av lagens själva stämplingsbegrepp.

All tvekan angående lagstiftarens ståndpunkt härutinnan måste för övrigt försvinna, när man betraktar vad som laghistoriskt föregått stadgandet i 8 §. I de allmänna bestämmelserna av lagkommitténs förslag till straffbalk hade försöksbrotten blivit generellt reglerade, och det så att man vid straffets utmätande skilde mellan fulländat och ofulländat försök (3 kap. 2 o. 3 §§). Angående den ifrågavarande förräderistämplingen föreskrevs i 9:5, att brottslingen skulle straffas 'såsom för försök'. I vissa anmärkningar mot lagkommitténs förslag befarade man nu den misstolkningen, att stämplingen skulle kunna betraktas som *fulländat försök*. Lagkommittén, som fann anmärkningen befogad, ändrade stadgandet i andra upplagan av sitt förslag därhän, att stämplingen straffades 'såsom för *ofulländat försök*'. Det framgår f. ö. av lagkommitténs motiver (sid. 35) — så tydligt som man kan önska sig — att straffnedsättningen för stämplingen i jämförelse med försöket *uteslutande* berodde därpå, att handlingen ännu ej avancerat så långt som till försök men *ingalunda* därpå, att stämplingen kunde utföras under mindre krigsfarliga omständigheter än försöket och det fullbordade brottet. Att lagberedningen ej intog någon annan ståndpunkt i sitt förslag till straffbalk, varifrån de ifrågavarande landsförräderistadgandena i gällande S. L. nästan ordagrant äro hämtade, framgår av lagberedningens motiver. Det är dessutom alldeles uppenbart, att om lagstiftaren över huvud taget velat straffsanktionera en stämpling, både i

fall, som avses i 6 § 2 och 3 mom., och å tider, då den i 6 § förutsatta krigsfarligheten ej förelåge, en nödvändig konsekvens hade blivit — i all synnerhet som den extra ordinära rättsfigur, som stämplingsbrottet innebär, har sin grund i den extraordinära farligheten för riket — att i de båda fallen olika straffskalor utsatts.

Resultatet av den förestående utredningen överensstämmer med vad som i alla tider efter den nuvarande S. L:s tillkomst torde ha lärts vid de juridiska läroanstalterna i landet.

I professor Hagströmers 'Föreläsningar över den svenska allmänna straffrättens speciella del' sid. 276 heter det, att 'militäriskt landsförräderi, vartill av Hagströmer hänföres 4—12 §§ i 8 kap. S. L., är sådant, där handlingarna stå i samband med ett redan utbrutet eller förestående krig. Diplommatiskt, där detta ej är händelsen'. Hans lärjunge professor Stjernberg förkunnar samma lärör alltsedan juridiska fakultetens tillkomst vid Stockholms högskola. I hans föreläsningar över 8 kap. S. L. förstås med militäriskt landsförräderi, 4—12 §§, 'handlingar, som angripa rikets säkerhet i samband med krig eller nära förestående krig'. Professor Thyrén har i årtal vid Lunds universitet upprepat dessa lärosatser. Anställda efterforskningar vid Uppsala universitet ha visat, att professor Hagströmers efterträdare här ej uttalat någon från Hagströmer avvikande mening i frågan. Under de två terminer jag själv (professor Lundstedt) uppehöll straffrättsundervisningen vid Lunds universitet, har jag ej heller dragit riktigheten av denna uppfattning i tvivelsmål. Vore ej vad som ovan utretts som stöd för densamma redan i sig självt tillräckligt bindande, skulle man likväl vara nödsakad att fästa den allra största vikt, ja, alldeles avgörande betydelse åt denna förkunnelse vid de samtliga och officiella juridiska utbildningsanstalterna. I en fråga som den föreliggande, där all slags rättspraxis i egentlig mening saknas, kommer rättsdoktrinen eo ipso att sammanfalla med den gällande rättsuppfattningen i landet. I ett rättsligt spörsmål, som de utexaminerade juristerna vid utövandet av sin praktiska verksamhet så gott som aldrig haft anledning självständigt dryfta, är det uppenbart, att den allmänna rättsuppfattningen ej kan bestå i annat än det, som allmänligen under årtal läres vid de juridiska fakulteterna.

Prof. Lundstedt anser alltså, att ifrågavarande paragrafer blott kunna tillämpas 'i krigstillstånd eller inför utbrottet av ett krig med främmande makt'. Från annat sakkunnigt håll har det rent av hävdats, att paragraferna ej ens äga giltighet enligt det senare av prof. L. angivna alternativet. I en av advokaten Stjernstedt gjord utredning heter det: Härtill

må läggas ytterligare den omständigheten, att straffet enligt 7 § i 8 kap. för det fall, att gärningsmannen av egen drift etc. avvärjt all skadlig verkan av försöket, är lindrigare än straffet för stämpling enl. 8 §. Då nu försök till brott, som omförmåles i 6 §, ej kan ske annat än i krigstid, skulle konsekvensen, om 8 § kunde tillämpas jämväl i fredstid, bli, att återtaget försök *i krigstid* till landsförräderi enligt § 6 skulle straffas lindrigare än *i fredstid* företagen stämpling, vilken kanske aldrig ledde till brottets verkställande. Även denna konsekvens visar orimligheten av att söka göra 8 § tillämplig i fredstid.

Att såväl 6 som 8 § för sin tillämplighet förutsätter krigstid, finner jämväl stöd hos en av vårt lands främste strafflagstolkare, nämligen professor Hagströmer. I sina föreläsningar över den speciella straffrätten har prof. Hagströmer i fråga om militärt landsförräderi (8 kap. 4 t. o. m. 12 §§) skilt mellan 'sådana handlingar som föregå kriget och sådana som ske under kriget'. Till de förra hör enligt Hagströmer det som omtalas i 5 § samt försök därtill (7 §). Till de senare handlingarne, vilka Hagströmer närmare anger såsom 'handlingar, varigenom man under pågående krig skadar fosterlandet och gagnar fienden', hör — enligt Hagströmer — allt som omförmåles i 4, 6, 8, 9 och 11 §§, till vilket allt sluter sig försök (7 och 10 §§). Enligt Hagströmers uttryckliga mening förutsätter alltså bl. a. 8 § för sin tillämplighet *pågående krig*.

Att 6 § för sin tillämplighet förutsätter 'ett med Sverige utkrutet krig' är även rådman E. G. Flensburgs mening i hans kommentar till strafflagen; (om 8 § yttrar han sig icke i förevarande hänseende).

Att denna prof. Hagströmers strängare tolkning av lagens tillämplighetstid ej saknar skäl för sig, medgiver även prof. Lundstedt. Han yttrar (i tidskriften Tiden 1916 häft. 5 a vid 177 not **):

'De i 8 § avsedda brotten hänföras i Lagkommitténs motiver, s. 35, till den klass av 'förrädliga gärningar, varigenom staten sättes i yttre fara och osäkerhet emot främmande makt medelst... fiendens understödjande i ett redan utbrutet krig'. Strängt taget kan därför ifrågasättas, huruvida icke tiden, under vilken de ifrågavarande brotten icke kunna begås, måste utsträckas ända till den tidpunkt, då Sverige råkat i krig. Lagkommitténs förslag, som uttryckligen förutsätter 'krigstid', torde med hänsyn till motiven böra tolkas på detta sätt.'

Auktoriteterna äro alltså ense om, att här ifrågavarande paragrafer blott äro tillämpliga, då landet står inför krigiska förvecklingar.

Oenighet råder blott så till vida, att några anse paragrafen tillämp-

lig redan under ett eventuellt övergångstillstånd, då Sverige står inför krigisk förveckling med viss annan makt, men formlig krigsförklaring ännu icke utfärdats, medan andra hävda, att först *efter* krigsförklaringen eller, som det också heter, *under* kriget paragraferna bli tillämpliga. Denna senare åsikt har stöd av prof. Hagströmers aktade namn och den stämmer alldeles med den norska strafflagens hithörande stadganden, vilka vi här till jämförelse avtrycka:

§ 86. Med Hefte i mindst 3 Aar eller med Fængsel fra 3 Aar indtil paa Livstid straffes den, som retsstridig bærer Vaaben mod Norge, eller som under en Krig, hvori Norge deltager, eller med saaden Krig for Øie yder Fienden Bistand i Raad eller Daad eller svækker Norges eller nogen med Norge forbunden Stats Stridsevne.

Straf kommer ikke til Anvendelse paa nogen i Udlandet bosiddende norsk Statsborger for Handling, hvortil han efter Bostedets Love er pliktig.

§ 87. Med Hefte eller Fængsel indtil 4 Aar straffes den, som i Krigstid retstridig

1. vægrer sig ved at meddele en militær Befalingsmand de Oplysninger, han maatte have erhvervet angaaende Omstændigheder af Betydning for et Krigsforetagande, eller som medvirker hertil, eller

2. yder fiendtlig Speider Skjul, Underhold eller anden Bistand, eller

3. medvirker til, at der forøves nogen efter militær Love strafbar Handling, der kan medføre 3 Aars Fængsel eller strengere Straf.

Paa samme Maade straffes den, som ligeoverfor nogen med Norge under Krigen forbunden Stat forbryder sig saaledes som oven nævnt.

§ 88. Den, som i Krigstid misligholder Kontrakt angaaende Krigsmagtens Forsyning eller Befordring eller medvirker hertil, straffes med Fængsel fra 6 Maaneder intil 4 Aar, men indtil 10 Aar, saafremt han har handlet i Hensigt att forskaffe sig eller andre en uberettiget Vinding, og fra 3 Aar intil paa Livstid, saafremt desuden betydelig Skade paa Lagerne eller Helbred eller nogens Død derved er voldt.

Er Forbrydelsen forøvet under Udøvelsen av Næring, kan Retten til at forsætte denne frakjendes den skyldige.

Har Misligholdelsen fundet Sted av Uagtsomhed, straffes den skyldige med Bøder eller med Hefte eller Fængsel indtil 6 Maaneder.

Paa samme Maade straffes den, som ligeoverfor nogen med Norge under Krigen forbunden Stat forbryder sig saaledes som oven nævnt.

Man finner härav, att de norska straffstadgandena dels äro vida mått-

fullare och humanare än de svenska, dels ock uttryckligen förutsätta *krigstid* för att bli tillämpliga.

Ehuru livligt övertygade om nödvändigheten, att vårt förräderikapitel i sin helhet bör undergå en omformulering och humanisering, liknande den, som redan skett med det norska, ha vi ej velat här upptaga frågan där-om, då denna i ett vidare sammanhang bör tagas upp vid den förestående allmänna revideringen av strafflagen. Vi ha här inskränkt oss till frågan om ifrågavarande paragrafers giltighetstid.

Utan att ansluta oss till deras mening, som anse paragraferna tillämpliga redan vid övergångstiden närmast före en uppenbart förestående krigsförklaring, ha vi dock, för att ej ens skenet av en berättigad tänkbar invändning skall kvarstå, icke velat föreslå, att orden 'i krigstid' skola insättas i ingressen till § 6, på sätt som dock var fallet i lagkommitténs ovan nämnda förslag till straffbalk. Desto nödtvungnare är det, att dessa ord insättas i § 8. Ty dels är det just denna paragraf som man i politiska processer lättast kan utnyttja för att komma åt församlings-, yttrande-, ja åsiktsfriheten. Dels kan en ändring av denna paragraf på intet sätt medföra, att ett verkligt förräderi eller förräderiförsök blir ostraffat, vilket icke heller vi på något sätt önska.

För närvarande kan en dom för landsförräderi riskeras av den, som anses ha uppmanat till en — fullt laglig — storstrejk för att hindra en regering att mot grundlagens tydliga mening kasta landet i anfallskrig. Det är ock alltför troligt, att, om en fackföreningskongress beslutar storstrejk i ovan nämnt syfte eller ock för att under dyrtider hindra folkets utsvältning genom trustutsugning eller en huvudlös livsmedelspolitik, så kan detta bli åtalat, ja åtminstone i lägre instanser även bli straffat såsom stämpling till landsförräderi. Ett rent oting även ur formellt juridisk synpunkt är det år 1906 under den panik, som då åtföljde de s. k. Staaff-lagarnes antagande, gjorda tillägget till § 8 om 'försök att annorledes därtill förleda'. Sammanställer man detta tillägg med § 6 mom. 2, finner man nämligen, att lagen straffar försök att förleda till förledande till förräderi, och det även — jämför § 7 — utan att förraderiet till försök kommit! Även därförutan öppnar tillägget ett obegränsat område för åklagares och domares godtycke.

Var och en som icke vill ålägga vårt arbetande folk livegenskap, måste inse nödvändigheten, att dylik domspraxis genom lagens klara bud från början förhindras. Det är också hög tid att avskaffa eller ytterst snävt inskränka det ansvar för uppmaning till varjehanda, ofta högst tvivelak-

tiga, brott, som först efter tullreaktionens seger år 1889 i större utsträckning införts i strafflagen och som visat sig vara ytterst fördärligt för folkets fri- och rättigheter men giva allsköns godtycke ett fritt spel.

Man kan ej heller anföra, att genom den av oss föreslagna lagändringen en stämpling eller uppmaning eller ett förledningsförsök till landsförräderi, som ägt rum under fredstid men först under krigstid burit frukt, skulle undgå straff. Ty om verkligen stämplingen eller uppmaningen eller förledningsförsöket bär frukt, så straffas ju de däri deltagande enligt § 6. Även om den, som stämplat, uppmanat eller sökt förleda till landsförräderi, ej deltagit i dess utförande, är han enligt 3 kap. 1 § strafflagen underkastad ansvar som anstiftare. Ja, även om ej alls någon förrädisk handling utförts utan det blott gjorts försök därtill, straffas detta enligt § 7, och det under samma giftighetstid som för § 6. Likaså skulle enligt vårt förslag även stämpling eller uppmaning eller förledningsförsök, som ej ens medfört något försök till förräderi, straffas under krigstid. I själva verket kan det ifrågasättas, om ej en dylik formulering alltfort ger de maktägande för starka vapen i händerna. Ty även under krigstid kan det mycket väl tänkas, att paragrafen missbrukas, så att man söker såsom förräderi stämpla yttringar av medborgares nödvändiga och rättmätiga frihet. Vi ha dock för närvarande velat stanna vid ett ändringsförslag, som tillgodoser det omedelbart föreliggande behovet.»

*Utskottets
yttrande.*

I 8 kap. 6 § strafflagen behandlas vissa svårare former av militärt landsförräderi. Jämte det fullbordade brottet straffas icke blott försök (7 §) utan även — i betraktande av ifrågavarande förräderibrotts synnerligen farliga beskaffenhet — stämpling därtill, utan att brottet kommit till försök, så ock offentlig uppmaning eller försök att annorledes förleda till sådant brott (8 §). Motionärernas förslag går därpå ut att genom inskjutande i 8 § av orden »i krigstid» skulle utsägas, att i nämnda lagrum avsedd stämpling och offentlig provokation skulle hemfalla under 8 kap. allenast därest brottet föröfvats i krigstid.

Motionärerna hava i sin motion inlåtit sig på en undersökning av förutsättningarna för nämnda paragrafers tillämplighet särskilt huruvida bland dessa förutsättningar ingått jämväl den, att gärningen för att ådraga straffskyldighet enligt någon av nämnda paragrafer skall vara begången efter det krig mellan Sverige och annan makt utbrutit, eller om straffskyldighet inträder redan i det fall, att gärningen begåtts under tid, då fara för ett krigsutbrott är för handen. Det är oklart, till vilket slut motionärerna anse

sig hava kommit genom denna undersökning. Under förutsättning att den mening skulle vara riktig, att ovannämnda paragrafer i 8 kap. av allmänna strafflagen äga tillämplighet allenast efter det krig redan utbrutit, är den föreslagna ändringen överflödig, enär uppenbarligen 8 § ej kan hava vidare tillämplighetsområde än 6 §, som angiver det fullbordade brottet. Snarare skulle, under nämnda förutsättning, ändringen verka förryckande genom det motsatsförhållande, vari 8 § därefter skulle komma till 6 §, och giva anledning till det antagande, att sistnämnda paragraf vore tillämplig jämväl under tid, då fara för krig är överhängande, ehuru kriget ej ännu utbrutit. Därest åter 6 § rätteligen är att anse som tillämplig jämväl under tid av överhängande fara för krig, lärer en ändring, varigenom tillämplighetsområdet för 8 § blir mera begränsat än för 6 §, ej kunna tillstyrkas. Under alla omständigheter finner utskottet med svårighet förenat att kunna överblicka de konsekvenser, som i avseende på 8 kapitlets övriga stadganden skulle följa av en enstaka ändring i en viss paragraf av samma kapitel.

Otvivelaktigt är 8 kap. strafflagen liksom så många andra delar av samma lag i behov av en genomgripande revision. Självfallet kommer det ock att undergå en sådan vid den omarbetning av strafflagen i dess helhet, som för närvarande pågår. Då en tillämpning av stadgandena i detta kapitel ej heller kan ifrågakomma annat än under rent exceptionella förhållanden, lärer anledning ej förefinnas att ifrågasätta en revision av dem annat än i sammanhang med strafflagsreformen i övrigt. Att i ett visst mycket uppmärksammat fall en underdomstol ansett sig böra tillämpa ett av dessa lagrum i ett utslag, som sedermera blivit av högre rätt därutinnan ändrat, lärer så mycket mindre kunna utgöra giltigt skäl att särskilt upptaga detta kapitel till omarbetning, som uppenbarligen endast ett provisoriskt resultat skulle kunna vinnas, vilket sedermera åter måste omarbetas för att bringas i överensstämmelse med de nya allmänna principer, varå strafflagstiftningen uppenbarligen kommer att grundas.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 7 maj 1917.

På lagutskottets vägnar:

ALBERT PETERSSON.

Reservationer:

a) av herr *Lindhagen*, som anförde:

»Uppmärksamheten har genom den så kallade förräderiprocessen rikats på äventyrligheten i bestämmelserna i 8 kap. strafflagen. Det kan ingalunda läggas dessa bestämmelser till last, att ett domfällande för förräderi i det förenämnda fallet ägt rum. Men när i alla fall sådant kunnat passera och till och med lämnas obeivrat, bör det ej väcka förundran, att man önskar giva själva lagtexten sådan lydelse, att dylikt gottfinnande för framtiden undvikas.

Motionärerna hava i sådant syfte med fog siktat på den punkt, där ett sådant ingripande mest är av nöden. Straffbart är nämligen icke blott förräderi och försök därtill utan, såsom utskottet anmärkt, enligt 8 § även stämpling till förräderi. Det är under detta sistnämnda lagrum, som subjektiva impulser och allt slags gottfinnande ha det största svängrummet. Förräderiprocessen har ock ådagalagt detta. Det farligaste lagrummet skulle väsentligen pacificeras mot ingrepp i den medborgerliga friheten, därest uttryckligen stadgades, att detta icke gällde annat än i krigstid. Därigenom kunde ock lättast en förbättring i förräderikapitlet ske genast utan att komma i konflikt med den hägrande revisionen av hela strafflagen.

Emellertid måste medgivas, att förräderikapitlet tarvar en omarbetning i sin helhet beträffande både begreppsbestämningarna och straffskalorna och att den av motionärerna föreslagna lagändringen ingalunda kan bidra till att göra de övrigas innehåll redigare och rättvisare. Därtill kommer, att de juridiska auktoriteterna givetvis intressera sig mera för hela kapitlets teori än för motionens praktiska syfte.

På grund härav och då emellertid lagens damoklessvärd i detta fall ej bör få hänga över oskyldiga huvuden under den långa väntan på en ny strafflag, så hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att, utan avvaktan å den allmänna revisionen av strafflagen, förslag måtte föreläggas riksdagen i syfte att stadgandena om förräderibrott utformas med största möjliga tydlighet och icke avfattas strängare, vare sig i avseende å brottsbestämning eller straffsatser, än det finnes oundgängligen nödigt.»

b) av herrar *Stärner, Alexanderson, Klefbeck, Karlsson* i Fjäl, *Borg, Rehn* och *Lindqvist* i Kosta, vilka anförde:

»Med utskottets majoritet äro vi ense därutinnan, att en omedelbar ändring i 8 kap. 8 § strafflagen, sådan den av motionärerna föreslagits, icke kan företagas, redan av det skäl att densamma genom sin återverkan på andra lagrum komme att innebära en reform i rakt motsatt riktning mot den av motionärerna avsedda. Över huvud torde lagbestämmelserna i olika delar av kapitlet stå i det sammanhang, att det icke utan tillfälle till grundligare överbäggande låter sig göra att verkställa direkta ändringar av någon betydighet i lagtexten. Härtill kommer, att motionärerna svårligen kunna sägas hava tagit sikte på den punkt, där en reform i syfte att klarare fastställa brottsbestämningarna på detta område är mest av nöden. Sålunda torde det förrädliga syfte, varom stadgandena tala, i än högre grad vara i behov av klarare fixering. Med hänsyn å ena sidan till här ifrågavarande brottsarters stränga bedömande i lag och i det allmänna rättsmedvetandet och å andra sidan till den omständighet, att till följd av sällsyntheten av lagrummens tillämpning någon fast tolkning genom praxis svårligen kan erhållas, är det så mycket angelägnare, att lagbuden här utformas till högsta möjliga grad av klarhet och oomtvistlighet. Vidare böra, såsom redan för åtskilliga år sedan justitieombudsmannen i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit, straffbestämmelserna, vilka nu för åtskilliga fall verka upprörande hårt, lämna rum för ett betydligt mildare bedömande i därtill ägnade fall.

Då uppmärksamheten nu riktats på stadgandenas bristfällighet i antydda avseenden, hava vi ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att vid pågående arbete för revision av allmänna strafflagen synnerlig uppmärksamhet måtte ägnas angelägenheten av, att strafflagens stadganden om förräderibrott måtte utformas med största möjliga tydlighet och icke avfattas strängare, vare sig i avseende å brottsbestämning eller straffsatser, än det finnes oundgängligen nödvändigt.»
